

Dag-verslag Platformbijeenkomst: Komst van de Wolf 18 mei 2018

De wolf laat zich steeds vaker zien in Nederland. De schapensector heeft daarom aangegeven behoefte te hebben aan informatie en discussie omtrent de komst van de wolf en het beschermen van schapen.

Op 18 mei is er een informatieve bijeenkomst georganiseerd waarbij werkgroepen en organisaties uit de schapensector, zoals LTO, LWPS, Vereniging Gescheperde Schaapskuddes Nederland, Gilde Traditionele Schaapherders, Gezamenlijke Stamboeken Nederland en Platform Kleinschalige Schapen en Geitenhouders, als ook individuele schapenhouders zijn samen gekomen.

Aart van Cooten was dagvoorzitter en Leo Linnartz, van Wolven in Nederland, en Johan Wesselink, van BIJ12-Faunafonds, waren uitgenodigd om een presentatie te geven over de komst van de wolf, hoe men schade kan voorkomen en welke vergoedingen er momenteel zijn. Na beide presentaties was er ruimte voor discussie en vragen aan Wolven in Nederland en BIJ12-Faunafonds.

De middag was praktisch ingevuld, waarbij op Schaapskooi het Wierdense Veld van Landschap Overijssel gekeken is naar verschillende preventieve maatregelen. Zo heeft schapenhouder André Kühn die al enige jaren gebruik maakt van kuddewaakhonden zijn ervaringen gedeeld. Daarnaast zijn verschillende hekwerken en rasters op hetzelfde terrein gedemonstreerd door Michael Mielke en zijn collega Andreas.

Dagprogramma:

- 09:30-10:00 Inloop met thee/koffie
- 10:00-10:30 Wolven in Nederland – Leo Linnartz
- 10:30-11:15 BIJ12-Faunafonds – Johan Wesselink
- 11:15-11:30 Pauze thee/koffie
- 11:30-12:00 Discussie omtrent komst wolf/preventieve maatregelen en schadevergoedingen
- 12:00-13:00 Eenvoudige lunch
- 13:00-15:00 André Kühn/ Michael Mielke en Andreas

Uitwerking aantekeningen

Aart van Cooten, venoot van het communicatiebureau Citaat, schrijft al jarenlang over nieuwe ontwikkelingen op het platteland en in de stad.

Aart van Cooten opent de platformbijeenkomst en heet iedereen hartelijk welkom. Na zichzelf voorgesteld te hebben, peilt Aart uitstekend wie de aanwezigen zijn door na te gaan hoeveel professionele en hobbymatige schapenhouders aanwezig zijn, hoeveel geitenhouders aanwezig zijn en hoeveel mensen al schade hebben gehad aan schapen en/of geiten.

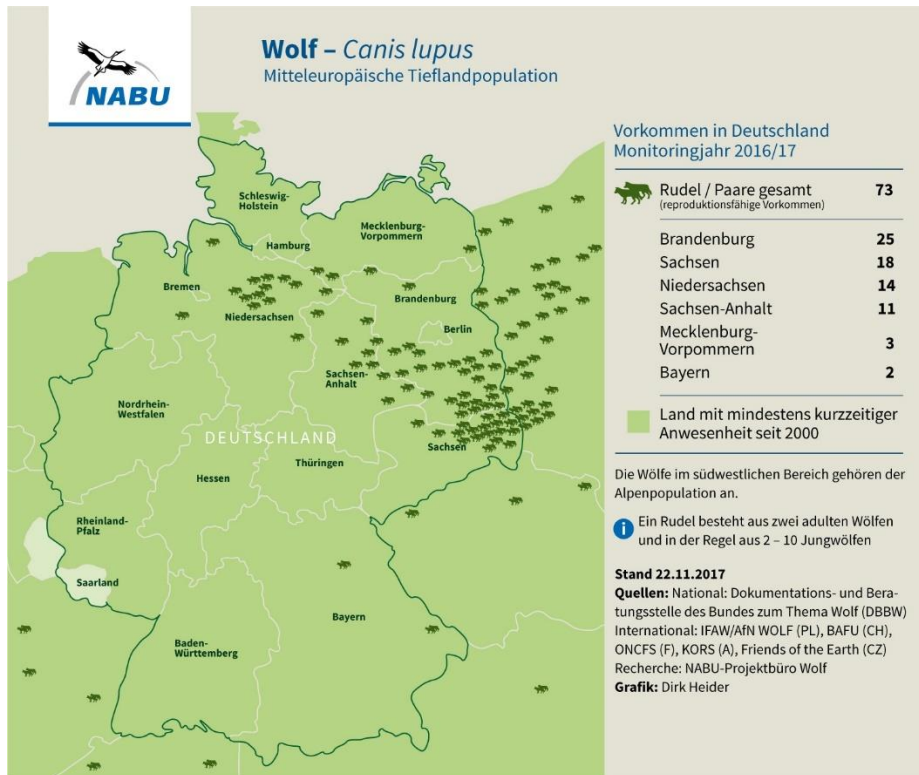
Aart vertelt dat deze platformbijeenkomst georganiseerd is na een oproep van de LTO en het Platform Kleinschalige Schapen- en Geitenhouders (Platform KSG).

Presentatie Wolven in Nederland – Leo Linnartz

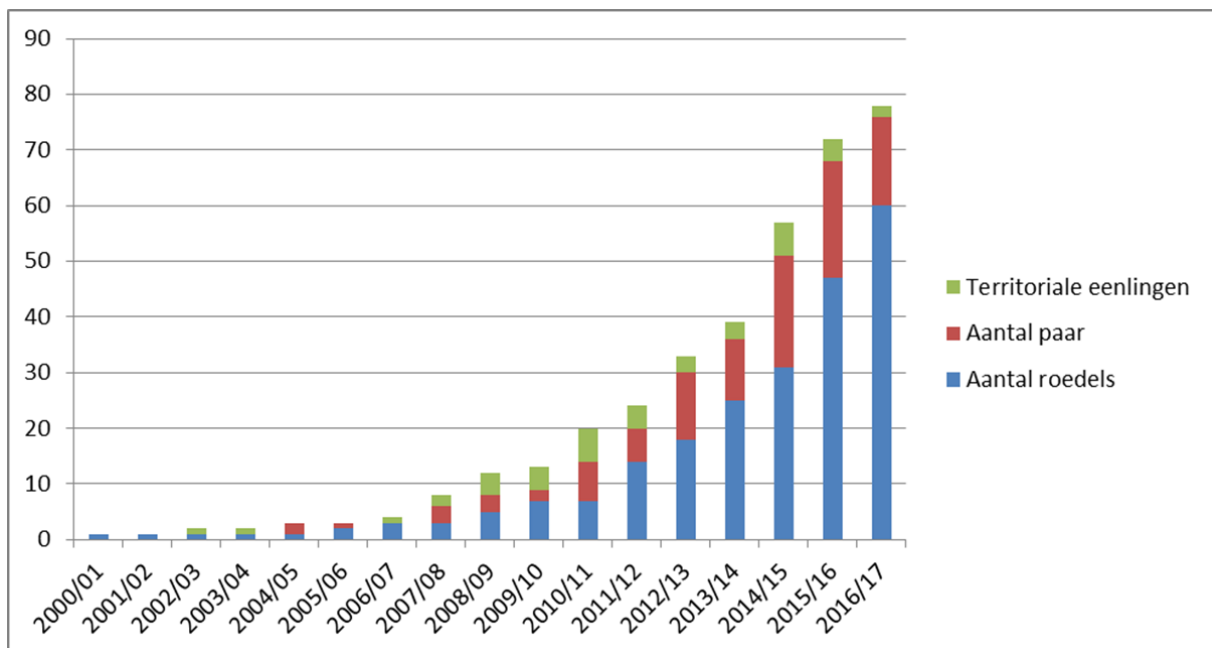
Veel mensen denken dat Nederland te vol is, maar veel wilde dieren maken een comeback. Wilde kat, zeearend, zilverreiger, oehoe, wild zwijn en slechtvalk zijn weer terug in Nederland. Door een betere natuurbescherming konden alle bovengenoemde soorten weer terugkeren. Alle soorten horen erbij, dus ook roofdieren. De hoeveelheid wolvenwaarnemingen toont aan dat de wolf weer terug is in Nederland. De onderstaande afbeelding laat de verspreiding van de Wolf in Duitsland zien

in 2016-2017. Op deze kaart is goed te zien hoe de wolven vanuit Polen zich naar Duitsland verspreiden.

De eerste wolf vestigde zich in 1998 in Duitsland, in 1999 kreeg deze wolf een partner. Later kreeg dit paar jongen. Een dochter van het paar vestigde een territorium naast haar ouders en vond een partner uit Polen. Twee wolvenroedels leefden naast elkaar en hebben zich steeds verder verspreid.

Ook de onderstaande grafiek laat zien dat de wolvenpopulatie in Duitsland groeit. Dat is ook logisch, aangezien er nog veel ruimte is voor de wolf in Duitsland.

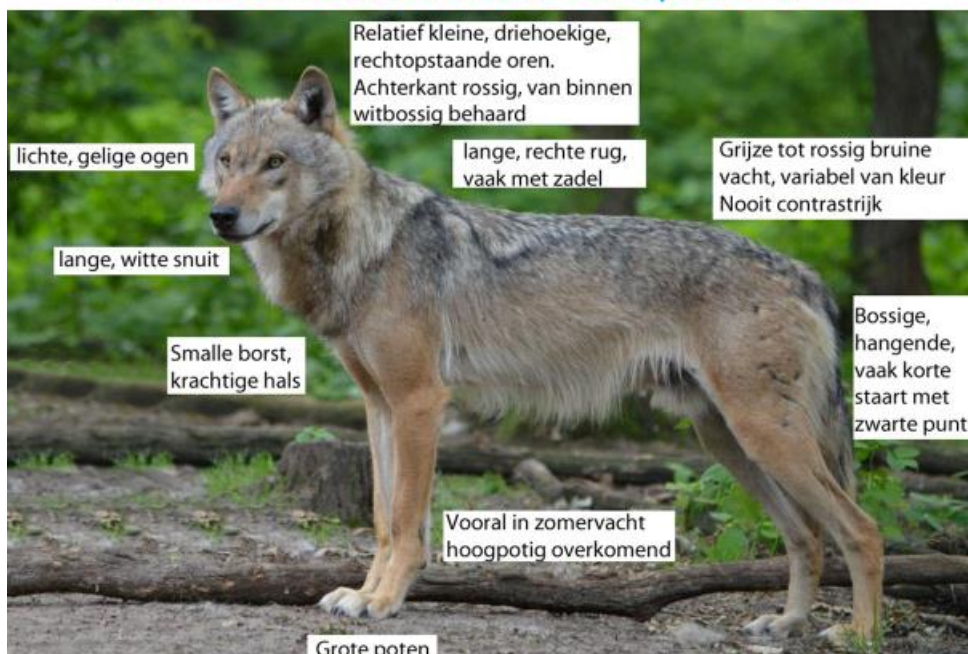
In 2015 werd de eerste wolf waargenomen in Nederland. Sindsdien wordt de wolf steeds vaker gezien. Eerder ging het nog om jaarlijks 1 waarneming van een wolf. Sinds september 2017 worden wolven maandelijks waargenomen, waarvan soms meerdere tegelijkertijd. Conclusie: de wolf is terug!

Eerste wolven

Jaar	Regio	Herkomst	Leeftijd	Geslacht
2015	Drenthe-Groningen	Munster roedel	1-2	Reu
2016	Twente	Uekermünde	1-2	Teef
2017	Drenthe	Cuxhaven	1	Reu
2017	Groningen	?		
2017	Veluwe	?		
2017	Overijssel	Brandenburg (600 km)	1-2	Reu
2017	Drenthe, Overijssel, Gelderland, Limburg	Nedersaksen	1-2	Teef
2018	Brabant (Naya)	Nedersaksen	1-2	Teef
2018	Twente	?	1-2	
2018	Gelderland, Utrecht	?	1-2	
2018	Limburg (DNA)	?	1-2	Reu?
2018	Etc. etc. etc.			

De wolf is te herkennen aan zijn gele bek en ronde oren en heeft geen 'sokken'. In onderstaande dia worden de kenmerken nog eens samengevat.

Kenmerken Midden-Europese wolf

In Duitsland is onderzoek gedaan naar het dieet van de wolf door wolvenkeutels uit de Oostelijke regio Lausitz te onderzoeken. In Lausitz zitten 20 roedels wolven en de keutels zijn van zowel mannelijke en vrouwelijke dieren verzameld. Uit dit onderzoek blijkt het dat het dieet van de wolven in die regio bestaat uit 52% ree, 25% edelhert, 16% wild Zwijn, 3% haas, 2% damhart, 1% moeflon en slechts 1% vee. Ook van wolvin Naya is een wolvenkeutel gevonden en geanalyseerd, daaruit kwam ongeveer hetzelfde dieetpatroon naar voren. Het voorkeursvoedsel van de wolf bestaat dus voornamelijk uit ree, edelhert en zwijn; maar bij het afleggen van grote afstanden worden vaker schapen gegeten. Toch is het beeld van de grote hoeveelheid schapen die gegeten worden wel vertekend, want niemand ziet de dieren die de wolf in de bossen eet.

Wolven hebben een zeer belangrijke rol in de natuur. Wolven jagen namelijk vooral op zieke, zwakke en oude dieren en houden daarmee de prooidierpopulatie gezond. Predatie stuurt ook de grazers in het landschap; reeën, edelherten en zwijnen zullen zich in bepaalde delen van het bos minder vaak ophouden door de aanwezigheid van wolven, waardoor er op die plekken andere vegetatie kan groeien. Wolven zorgen tevens voor aas in de natuur en dus ook voor aaseters. De wolf als toppredator zorgt daarmee voor meer biodiversiteit.

Ongeveer de helft van de mensen is voor de spontane komst van de wolf. Slechts een derde van de mensen is tegen, omdat zij bang zijn voor de veiligheid, schade aan landbouwhuisdieren of denken dat er geen ruimte is voor de wolf. Het blijkt dat er geen rede is om bang te zijn voor uw veiligheid. Aanvallen van wolven op mensen kwamen vroeger alleen voor doordat dieren hondsdom waren (rabiës-virus) of doordat de dieren leefden onder extreme omgevingsfactoren; zoals het niet voor handen hebben van natuurlijke prooien of door gewinning aan mensen (door voeren). Tegenwoordig komt hondsdom vrijwel niet meer voor in Europa. Er is tevens voldoende leefgebied en voedselaanbod voor de wolf. Wanneer wolven niet gevoerd worden en dus ook niet wennen aan mensen hoeven wij ons geen zorgen te maken over onze veiligheid.

Presentatie BIJ12-Faunafonds – Johan Wesselink

De rol van BIJ12-Faunafonds wordt toegelicht aan de hand van 3 pijlers.

1. Onderzoek: preventieve maatregelen, rasters, nachtkralen en kuddewaakhonden
2. Schade: DNA-afname, taxatie en betaling
3. Communicatie: website, brochure, persberichten (via provincies) en voorlichtingsbijeenkomsten

Wat te doen bij schade aan uw landbouwhuisdieren (door vermoedelijk wolf)?

- Meldt het dode dier bij BIJ12-Faunafonds door te bellen naar 085 – 486 22 22 (tijdens kantooruren) of door contact op te nemen met Wolven in Nederland 06 – 23846524 (buiten kantooruren en in het weekend).
- Maak foto's van het dode dier en van de omgeving en stuur deze per mail naar BIJ12-Faunafonds samen met de volgende gegevens:
 - Exacte locatie aangegeven in Google Maps
 - Beschrijving van het landschap
 - Datum
 - Omschrijving van het waargenomen dier (indien u de wolf gezien hebt)
 - Uw contactgegevens (adres, mailadres en telefoonnummer)

Hoe herkent u wolvenschade?

Wolvenschade aan uw landbouwhuisdieren is het gemakkelijkste te herkennen aan de 2 keelgaten, die circa 5 cm van elkaar verwijderd zijn. Wolven grijpen hun prooien altijd bij de keel. Daarnaast zullen de ingewanden (maag en darmen) vaak uit het dier getrokken zijn en niet opgegeten zijn. De organen (hart, lever, milt en longen) en de ribben zijn vaak wel opgegeten.

Hoe wordt vastgesteld dat het om een wolf gaat?

U heeft uw dode dier gemeld bij BIJ12-Faunafonds of Wolven in Nederland. Naar aanleiding van toegestuurde foto's en omschrijving komt er zo snel mogelijk iemand van BIJ12-Faunafonds bij u langs om DNA af te nemen. Het is belangrijk dat u uw dier niet aanraakt en verplaatst en dat u het dier overdekt met een zeil bij regen. Door middel van een wattenstaafje kan DNA uit speeksel bij de keelgaten en/of wondranden afgenomen worden. Het DNA op het wattenstaafje wordt dan geanalyseerd door Alterra. Eerst wordt de diersoort bepaald; dit duurt circa 2 à 3 weken. Wanneer blijkt dat het om een wolf gaat, dan wordt ook de herkomst van het dier bepaald en wordt er een zogenaamd wolvenpaspoort opgesteld.

Wordt alle schade vergoed?

Sinds september 2017 worden wolven maandelijks waargenomen; waarbij soms ook schapen worden aangevallen. Wolvenpredatie vindt voornamelijk plaats in het Noordoosten van Nederland. Op dit moment bevinden wij ons in fase 1 (van de vier) van het wolvendraaiboek en wordt alle wolvenschade vergoed door BIJ12-Faunafonds. Wel moet er sluitend bewijs zijn van wolvenpredatie door DNA-onderzoek. Het dier wordt vergoed voor de marktwaarde van het dier inclusief 80% van de dierenartskosten tot een maximum van de marktwaarde van het dier. Ook destructiekosten worden vergoed.

Wij blijven in fase 1 van het wolvendraaiboek, totdat een wolf zich heeft gevestigd in Nederland. Een wolf heeft zich gevestigd, wanneer dezelfde wolf in 6 maanden tijd meerdere keren is waargenomen in hetzelfde gebied. Daarna zal fase 2 van start gaan; een territoriale wolf. Bij fase 3 is er sprake van paarvorming en bij fase 4 is er sprake van een roedel (het paar heeft pups). Op dit moment werken de provincies nog aan het draaiboek voor fase 2, 3 en 4.

Welke schade wordt er niet vergoed door BIJ12-Faunafonds?

Iedereen die in het bezit is van landbouwhuisdieren is verplicht zijn dieren te registreren. Schade wordt dus niet vergoed, wanneer u niet over een BRS- of UBN-nummer beschikt!

In de volgende gevallen kan BIJ12-Faunafond geen vergoeding geven:

- Mogelijke stres gerelateerde schade
 - Verwerping/abortus
 - Verminderde melkgift
 - Doodmelding na enkele weken zonder directe link naar predatie
- Niet te bewijzen wolvenschade
 - Te oude resten
 - Geen DNA

Welke maatregelen kunt u zelf treffen?

Om schade door wolven te voorkomen kunt u rasters plaatsen. Het allerbelangrijkste bij het plaatsen van rasters is goed schrikdraad waar minimaal 4500 Volt op staat! Tevens kunt u kuddewaakhonden inzetten. Kuddewaakhonden zijn geen huisdieren, maar werkhonden en leven in de schaapskudde. Een kuddewaakhond heeft maar één baas en is niet heel publieksvriendelijk. Kuddewaakhonden kunnen alleen ingezet worden door schapenhouders die veel ervaring hebben met werkhonden. Ook ezels en lama's kunnen ingezet worden ter bescherming van de schapen.

- Rasters
 - Vast gaaraster: schrikdraad onder en boven. Onderste draad heel belangrijk, wolf gaat eerder graven dan klimmen. Bovenste draad ook belangrijk, want gaat de wolf wel klimmen, dan krijgt hij ook een schok.
 - Elektrische flexnetten/euronetten met een dikker 'fladder'-lint bovenin. Let op: de wolf is kleurenblind, maar de zwarte, witte of blauwe netten kan hij wel goed zien!
 - Raster bestaande uit 5 stroomdraden.
- Kuddewaakhonden
- Ezels of lama's: minimaal 2 per schaapskudde; heeft een wisselend effect

Discussie

Tijdens de discussie krijgt, Jantinus de Grootte, professioneel schapenhouder in Drenthe als eerste het woord. Jantinus heeft een bedrijf met 1200 fokooien en 2700 lammeren en geeft aan dat de komst van de wolf ontzettend veel extra kosten met zich meebrengt. Als professioneel schapenhouder zijn preventieve maatregelen onbetaalbaar. Jantinus pleit ervoor 'de wolf zo min mogelijk in Nederland te krijgen'. Volgens Jantinus 'hoort de wolf niet in Drenthe'. Er wordt gevraagd of we niet kunnen voorkomen dat de wolf zich in Nederland vestigt en of wolven die Nederland binnen komen niet verdoofd kunnen worden en verplaatst kunnen worden naar andere gebieden. Leo Linnartz, van Wolven in Nederland, legt uit dat het heel lastig blijkt om wolven te verdoven, wolven verplaatsen zich voornamelijk 's nachts en pas wanneer de wolf schade veroorzaakt dan weet je waar de wolf zich bevindt, dus je loopt altijd achter de feiten aan. In Zweden is er onderzoek gedaan waarbij een aantal wolven verdoofd is en naar ander gebied gebracht is, maar deze wolven keerden binnen een week terug naar hun territorium.

Vanuit het publiek klinkt de vraag of er eisen gesteld worden aan de afrastering, wanneer er vaker wolvenschade optreedt. Johan Wesselink, van BIJ12-Faunafonds, legt uit dat zolang wij geen gevestigde wolf in Nederland hebben BIJ12-Faunafonds alle schade vergoed; dat wil zeggen: marktwaarde + 80% dierenartskosten tot een maximum van de marktwaarde + destructiekosten bij aangetoonde wolvenschade. Daarna wordt gevraagd of BIJ12-Faunafonds, bij vestiging van een wolf (fase 2) dan ook de preventieve maatregelen vergoed. BIJ12-Faunafonds werkt echter in opdracht van de 12 provincies en voert hun beleid uit, dus het is nu koffiedikkijken of BIJ12-Faunafonds inderdaad opdracht krijgt vanuit de provincies om de aanschaf van preventieve maatregelen te vergoeden.

Gijsbert Six, Platform Kleinschalige Schapen- en Geitenhouders, wordt gevraagd of hij het met de beleidsmaker van de provincies wel eens heeft gehad over vergoedingen voor preventieve maatregelen. Het blijkt echter dat de provincies Gijsbert, als vertegenwoordiger van Platform KSG, nog niet eerder hebben uitgenodigd aan tafel om het hierover te hebben. Het Platform KSG pleit voor zoveel mogelijk vergoeding voor preventieve maatregelen. Gijsbert vertelt ook dat Lieven van Caekebeke (Vereniging voor Ecologische Begrazing), helaas niet aanwezig, vergelijkend onderzoek heeft gedaan naar het beleid van verschillende landen ten aanzien van vergoeding van

wolvenschade en/of preventieve maatregelen. Uit dit onderzoek blijkt dat wanneer alleen schade vergoed wordt, de wolf dan het schaap gaat beschouwen als makkelijke snack en dus leert om op schapen te prederen. In Frankrijk vergoedt men alleen schade en zijn er veel schapen die slachtoffer worden van wolf. Leo Linnartz, geeft aan dat er wel preventieve maatregelen getroffen worden in Frankrijk, maar dat men hier veel te laat mee begonnen is, waardoor de wolven zich op schapen hebben gespecialiseerd. In Duitsland wordt er gemiddeld 1 schaap per wolf gegeten per jaar en in Frankrijk ligt dat gemiddelde op 30 schapen per wolf per jaar, doordat men in Frankrijk te laat is begonnen met het nemen van preventieve maatregelen.

Er wordt gevraagd of de vertegenwoordigers uit de schapensector nog aan tafel zullen worden uitgenodigd om mee te denken over het draaiboek voor fase 2, 3 en 4. De provincies zijn bezig met het organiseren van een bijeenkomst voor alle stakeholders; deze bijeenkomst wordt vermoedelijk nog voor de zomer gepland.

Greet Abbink vraagt of BIJ12-Faunafonds ook een vergoeding geeft wanneer een keelbeet duidelijk laat zien dat het wel een wolf geweest moet zijn, maar DNA-analyse niet lukt. BIJ12-Faunafonds kan ook in het geval dat DNA geen uitsluitsel geeft, maar de keelbeet duidelijk laat zien dat het om een wolf gaat schade vergoeden. Er moet dan wel een expert van BIJ12-Faunafonds zijn langs geweest, die zeker kan aangeven dat het om een wolf gaat.

Greet Abbink vraagt of er standaard bij wolven ter preventie van rabiës stukken vlees met vaccin in het gebied worden gelegd. Leo Linnartz geeft aan dat dit alleen gebeurt in gebieden waar rabiës voorkomt, maar dat komt in Europa vrijwel niet voor.

Saskia Cahuzak-Duives (LTO) geeft aan dat zij het erg vervelend zou vinden als er overal stukken vlees met vaccin neergelegd zouden worden tegen rabiës. Leo geeft aan dat dit een Europese campagne is geweest, die alleen werd toegepast in gebieden waar hondsdolheid voorkwam. Deze campagne bleek zeer effectief en hondsdolheid komt nu feitelijk nergens meer in Europa voor.

Saskia Cahuzak-Duives (LTO) geeft aan dat het goed zou zijn om continue aan te blijven geven dat het onderzoek naar prooidierkeuze is gedaan in Lausitz in Duitsland. In Duitsland stoppen heel veel schapenhouders met het houden van schapen en zijn er dus minder schapen voor de wolven om te eten. Volgens Saskia is het daarom logisch dat de wolf daar veel meer ree, edelhert en wild zwijn eet. Leo Linnartz legt uit dat wij dergelijk onderzoek in Nederland momenteel niet kunnen doen, omdat keutels van zwervende wolven lastig te vinden zijn. Daarnaast kunnen we nu wel gemakkelijk zien dat zwervende wolven schapen pakken, maar wij zien niet welke andere dieren zij eten. Echter, er is wel een keutel van Naya gevonden en onderzocht en deze samenstelling van deze keutel week niet heel veel af van de prooidierkeuze in Duitsland.

Aart van Cooten vraagt Saskia Cahuzak-Duives wat de LTO graag zou willen inbrengen bij het stakeholderoverleg dat de provincies voor de zomer nog zouden willen houden. De LTO zou graag willen weten waar er in Nederland plek is voor de wolf? En wat gaat er gedaan worden rondom zwervende wolven? Saskia geeft aan dat er rondom gevestigde wolven preventieve maatregelen getroffen kunnen worden, maar bij zwervende wolven is dit niet mogelijk. Daarnaast zullen er ook bij gevestigde wolven elk voorjaar opnieuw jongen gaat zwerven. Wat valt er dan te doen? Daarnaast is er nog de discussie rondom de hoogte van de vergoedingen en de vervolgschade, maar het gaat de LTO voornamelijk om de veiligheid.

Jan Boer uit Westerbork vraagt vervolgens of alle dode schapen die normaal naar de destructie gaan niet naar het Dwingelderveld gebracht kunnen worden. Dan kunnen alle wolven daar van de dode schapen eten en kan er een hek omheen gezet worden. Leo Linnartz geeft aan dat een wolvenroedel

gemiddeld een territorium heeft van 200-300km². Dat is een stuk groter dan de meeste Nederlandse natuurgebieden en bovendien is het niet zo eenvoudig om rondom elk natuurgebied een hek te zetten. Daarnaast willen we ook voorkomen dat de wolf gemakkelijk dode schapen kan eten, omdat hij zich dan kan gaan specialiseren op schapen.

Jacques Engelen heeft twee vragen: 1. waarom een wolf vaak meerdere dieren dood en niet gewoon één schaap dood en opeet. Leo Linnartz geeft aan dat alle predatoren dat doen. Luipaarden op de Serengeti die in hinderlaag op gnoes jagen, pakken ook zoveel mogelijk gnoes, omdat ze normaal veel moeite moeten doen om voldoende eten te krijgen en wanneer ze dus in korte tijd meerdere dieren kunnen doden dan hebben ze voor een lange tijd genoeg voedsel. Vraag 2: Pakt een wolf alleen zwakke en zieke dieren? En waarom pakt een wolf dan een gezond schaap en geen lammetje? Leo Linnartz geeft aan dat een schaap voor een wolf een zwak dier is en dat een lammetje weinig vlees bevat en dat een wolf dus voor efficiëntie kiest en daarom dus eerder een volwassen schaap zal pakken. Bij edelherten worden voornamelijk de jaarlingen gepakt, want de volwassen, oudere dieren zijn te sterk voor één wolf. Het verschilt dus per diersoort.

Er wordt gevraagd hoeveel schapen er in Nederland afgeslacht moeten worden, voordat men het genoeg vindt. Leo Linnartz geeft aan dat elk schaap een schaap te veel is en wil iedereen dus verzoeken om zo snel mogelijk preventieve maatregelen te nemen. Wolven in Nederland heeft er ook voor gepleit om al in fase 1 van het draaiboek subsidie aan te bieden voor preventieve maatregelen, maar de provincies hebben dit advies helaas niet overgenomen.

Co de Wildt (Gezamenlijke Stamboeken Nederland), geeft aan dat het helemaal mis is gegaan toen de vos terugkwam naar Nederland en vraagt wanneer Nederland vol is met wolven? Leo Linnartz geeft aan dat de vos in alle regio's te vinden is, maar dat de populatie stabiel blijft en niet meer groeit (alle territoria zijn bezet). Wolven zullen nooit in zulke grote aantallen zullen komen als vossen, omdat ze een veel groter territorium hebben. Wel zullen er vermoedelijk een aantal wolven en later roedels zich vestigen in Nederland; dit komt neer op zo'n 20 roedels in voornamelijk Noordoost Nederland. De hoeveelheid roedels hangt samen met de verkeersdrukke en dichtheid van de bevolking.

Iemand uit het publiek geeft aan dat er bij haar schapen netjes achter een raster staan, maar toch zijn aangevallen door een wolf, terwijl er verderop in het bos zeker 8 reeën lopen. Zij vraagt zich af waarom de wolf toch achter de schapen achter raster aan gaat. Johan Wesselink geeft aan dat dit ook afhankelijk is vanuit welke richting de wolf is gekomen. Als de wolf eerder tegen de schapen aan gelopen is, dan is het logisch dat hij die heeft gepakt.

Een meneer uit Duitsland, regio Lüneburger Heide, geeft aan dat er daar zo'n 7 roedels leven en dat die dus een veel kleine territorium hebben dan Leo Linnartz heeft aangegeven. Ook geeft hij aan dat de preventieve maatregelen zoals schrikdraad en ezels niet werken. Leo Linnartz geeft aan dat er bij de Lüneburger Heide inderdaad 7 roedels leven, maar die leven niet alleen op de heide, maar ook het gebied daaromheen en elke roedel heeft daar nog steeds een territorium voor 300 km². De preventieve maatregelen die in de brochure van BIJ12-Faunafonds staan, zijn gebaseerd op onderzoeken en ervaringen uit het buitenland, waaronder ook Duitsland. Geen enkele preventieve maatregel is 100% effectief, maar het brengt wel de hoeveelheid schade aan vee aanzienlijk terug.

Vanuit het publiek komt de vraag hoe Wolven in Nederland en BIJ12-Faunafonds verwachten dat het Nederlandse landschap eruitziet als er over 20 jaar mogelijk 20 roedels in Nederland leven. Staat ons land dan vol met rasters van 1,20 m met schrikdraad en fladderlinten? Leo Linnartz geeft aan dat het Nederlandse landschap de afgelopen 50 jaar al enorm veranderd is en dat het er over 20 jaar ook

grootschalig zal veranderen; denk bijvoorbeeld aan de grote hoeveelheden zonnepanelen en windmolens. Hoe het landschap er over 20 jaar uit ziet dat is koffiedikkijken, maar Leo Linnartz geeft aan dat hij ook een manier zou willen vinden waarbij schapen goed beschermd kunnen worden en waarbij het landschap er ook mooi uit blijft zien.

Klopt het dat er in Duitsland al regio's zijn "ontschaapt"? Leo Linnartz geeft aan dat er veel schapenhouders stoppen met het houden van schapen met name onder de hobbymatige schapenhouders en daarnaast zien we een steeds verdergaande professionalisering, maar voor een echt antwoord op deze vraag moeten we deze vraag aan Duitsland stellen.

Saskia Cahuzak-Duives (LTO) was aanwezig bij een wolvenconferentie Europa in Brussel. Een schapenhouder uit Duitsland vertelde daar dat veel gebieden inderdaad "ontschaapt" zijn, omdat veel schapenhouders ermee ophouden.

Harrie de Vries geeft aan dat hij graag advies willen voor dijkbegrazing. BIJ12-Faunafonds onderkent dat er verschillen zijn in de vorm van begrazen. Voor dijkbegrazing is het advies te beweiden met een gescheperde kudde met nachtkralen. Aart van Cooten geeft BIJ12-Faunafonds het advies om een duidelijk verschil te maken in vormen van begrazing in de communicatie naar de schapenhouders.

Iemand in het publiek geeft aan dat de schapenhouders niet hebben gevraagd om de komst van de wolf, maar wel zelf preventieve maatregelen moeten treffen. Hij vraagt of er niet een raster van de Eemshaven tot aan Zeeland gezet kan worden; zonnepanelen en windmolens leveren energie op, maar het plaatsen van rasters kost de schapenhouder klauwen met geld.

Is het jaaggedrag van een roedel heel anders, dan het gedrag van een zwervende wolf? Leo Linnartz legt uit dat dit inderdaad zo is en dat een zwervende wolf lange afstanden aflegt en zo nu en dan onderweg een snelle, gemakkelijke snack pakt. Een roedel blijft in een gebied en kent het territorium en kan ook gezamenlijk op grotere prooien jagen.

Andrea van den Eng (NoWolvesNL) vraagt zich af waarom er bijna geen data-uitwisseling plaatsvindt tussen Duitsland en Nederland. Wolven in Nederland haalt in veel verschillende landen informatie op. De sector lijkt zich aan te passen en veel schapenhouders lijken ermee te stoppen, dergelijke informatie is toen niet opgehaald. Wel is alle informatie rondom het gebruik van preventieve maatregelen up-to-date.

Albert Kerssies stoort zich aan het zij/wij verhaal. Hij zou graag in gezamenlijkheid de koppen bij elkaar willen steken. Kerssies vindt het vervelend dat er al gewerkt wordt aan draaiboek fase 2, 3 en 4 en dat de schapensector met een beetje geluk nog achter de komma mee mag praten. In Drenthe is afgesproken dat de provincie Drenthe de regie heeft en ze gaan daar om de ronde tafel zitten om samen te bespreken wat er gedaan kan worden, want de wolf komt er hoe dan ook aan. Kerssies geeft aan dat hij de komende jaren zoveel mogelijk op preventie zou willen inzetten.

Gijsbert Six, Platform KSG, sluit zich aan bij Albert Kerssies en zou inderdaad samen tot een oplossing willen komen. Zij hebben volgende week een rondetafelgesprek met de gedeputeerde van Drenthe en zij willen graag inzetten op preventieve maatregelen.